

5^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

20-23/10/2016, Βόλος

Συνθέτοντας το παζλ της ανθρώπινης ανάπτυξης
Γέφυρες με την εκπαίδευση και την κοινωνία

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ (ΕΠΙΨΥ)
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Κώστας Στεφανής, Ομότιμος Καθηγητής ΕΚΠΑ, Ακαδημαϊκός

Προσκεκλημένο Συμπόσιο

«Σύγχρονες Απειλές - Παράγοντες Κινδύνου στην Ομαλή Ανάπτυξη κατά την Παιδική και Εφηβική Ηλικία, I & II»

Αντώνης Μαΐλλης, Νευρολόγος-Ψυχίατρος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΚΠΑ,
Αναπληρωτής Διευθυντής ΕΠΙΨΥ

Άννα Κοκκέβη, Ομότιμη Καθηγήτρια Ψυχολογίας ΕΚΠΑ, & ΕΠΙΨΥ

Περίληψη

Ζούμε σήμερα σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο, με γοργούς ρυθμούς, κόσμο. Μέσα στο περιβάλλον αυτό όπου οι σταθερές αξίες των παλαιότερων χρόνων κλονίζονται και οι απειλές για τα άτομα αυξάνονται, οι συνέπειες για την ομαλή λειτουργία της οικογένειας και οι επιπτώσεις στην ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Ταυτόχρονα, η σημαντική εξέλιξη στον τομέα των νευροεπιστημών μας επιτρέπει να κατανοήσουμε καλύτερα σήμερα τη διαπλοκή του νευροβιολογικού υποστρώματος της συμπεριφοράς με τους περιβαλλοντικούς παράγοντες.

Στο τραπέζι αυτό εξετάζονται οι επιπτώσεις των σύγχρονων απειλών – πόλεμοι, μετανάστευση, οικονομική ύφεση, φτώχεια, εγκληματικότητα – στην ποιότητα της ζωής και την ομαλή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη και ψυχική υγεία του παιδιού και του εφήβου. Συζητούνται οι επιπτώσεις αυτές στο πλαίσιο της αναπτυξιακής σκοπιάς, φωτίζοντας την επίδρασή τους στο μέχρι πρότινος «μαύρο κουτί» του νευροβιολογικού υποστρώματος. Εξετάζονται τέλος τα περιθώρια της συμβολής των νεότερων επιστημονικών δεδομένων στην πρόληψη και στη διασφάλιση της ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων.

Το Συμπόσιο αυτό έχει δύο μέρη ως υποτίτλους που θα αναπτυχθούν διαδοχικά ως αυτοτελή συμπόσια μετά το πέρας των οποίων θα υπάρξει ενοποιημένη συζήτηση.

Γενικός Συζητητής: Αντώνης Μαΐλλης,
Νευρολόγος-Ψυχίατρος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΚΠΑ,
Αναπληρωτής Διευθυντής ΕΠΙΨΥ

«Ι. Η αναπτυξιακή πορεία κατά τα πρώτα στάδια της ζωής. Περιβαλλοντικοί και κοινωνιο-οικονομικοί παράγοντες επικινδυνότητας και ο ρόλος της οικογένειας»

1. Ισμήνη Μαΐλλη, Ψυχίατρος, Δρομοκαΐτειο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής

**Νεώτερα αναπτυξιακά δεδομένα
του νευροβιολογικού υποστρώματος της συμπεριφοράς**

Περίληψη

Παρά την εξέλιξη των γνώσεών μας επί του νευροβιολογικού υποστρώματος της συμπεριφοράς, υποεκτιμούμε σημαντικές γνωστές απειλές, όπως και νεώτερες προκλήσεις, που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες οικονομικά αναπτυγμένες χώρες, πέραν των οικονομικά αδυνάτων χωρών, που πλήττονται από φτώχεια και υποσιτισμό. Οι πρώτες, αντιμετωπίζουν ολοένα αυξανόμενα ποσοστά ουσιοεξαρτήσεων, και ψυχικών διαταραχών με προέχουσα την Κατάθλιψη, οικονομικές υφέσεις και κρίσεις, που καλλιεργούν δυστυχία, ανεργία, αύξηση των αυτοκτονιών και ανθρωποκτονιών, και τις βίας, που αποτελεί την τέταρτη αιτία θανάτου, της παιδικής και εφηβικής ηλικίας, την αύξηση της κατανάλωσης αλκοόλ, την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής και της υγείας, που αφορά σε όλα τα στάδια της ομαλής πορείας του ανθρώπου, από την εμβρυϊκή περίοδο μέχρι την ενήλικη πορεία του.

Η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών από εγκυμονούσες μητέρες συνιστά μείζον θέμα ενδιαφέροντος και επαγρύπνησης. Πρόσφατες μελέτες αναφέρουν ποσοστά χρήσης αλκοόλ από εγκύους από 20% έως 89%, ενώ εξακολουθεί να παραμένει σε υψηλά ποσοστά η χρήση του καπνίσματος. Η βιολογικά υπολοιπομένη μητρική διατροφή κατά την εγκυμοσύνη, συνεπάγεται την εμφάνιση μεταβολικών και νοητικών προβλημάτων υγείας στην μετέπειτα πορεία της ζωής των παιδιών. Οι γυναίκες που βιώνουν Stress, λόγω κοινωνικο-οικονομικής υποβάθμισης, κατά την αναπαραγωγική περίοδο, γεννούν παιδιά με μικρότερους Ιππόκαμπους, που συνεπάγεται τη δια βίου υστέρηση των νοητικών τους ικανοτήτων. Τα παιδιά που σιτίζονται με προκατασκευασμένα προϊόντα διατροφής, πλούσια σε λιπαρά, εμφανίζουν απώλειες νευρώνων στους Ιπποκάμπους. Έχει ποσοστιαία αυξηθεί ο αριθμός παιδιών που γεννώνται με μικρότερο μέγεθος Παρεγκεφαλίδες, για λόγους αδιευκρίνιστους, μέχρι τώρα, που συνεπάγονται οριακή νοημοσύνη. Η πλειονότητα των παραπάνω θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί με την κατάλληλη ενημέρωση, που αποτελεί την καλύτερη πρόληψη ενώ οι νεώτερες απειλές, απαιτούν ιδιαίτερα μέτρα αντιμετώπισης.

Γενικός Συζητητής: Αντώνης Μαΐλλης,

*Νευρολόγος-Ψυχίατρος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΚΠΑ,
Αναπληρωτής Διευθυντής ΕΠΙΨΥ*

Αντιξοότητες της Παιδικής Ηλικίας και Επίδραση στην Ψυχική Υγεία στη Μετέπειτα Ζωή

Περίληψη

Πολλές μελέτες (κλινικές, και σχετικά πρόσφατα επιδημιολογικές, birth cohort κ.ά.) έχουν δείξει τη σχέση μεταξύ αντιξοοτήτων της παιδικής ηλικίας και ψυχικής υγείας στη μετέπειτα ζωή. Η έκθεση σε αντιξοότητες του περιβάλλοντος κατά την παιδική ηλικία τεκμηριωμένα αυξάνει τις πιθανότητες ανάπτυξης προβλημάτων ψυχικής υγείας, τα οποία συχνά επιμένουν στην εφηβεία και την ενηλικίωση π.χ. αντικοινωνικότητα, οριακή διαταραχή προσωπικότητας, χρήση ουσιών, διαταραχές διάθεσης, άγχους, καθώς και αυτοκτονικότητα.

Οι παραπάνω μελέτες ερευνούν την επίδραση αντιξοοτήτων όπως π.χ. η παιδική κακομεταχείριση (κακοποίηση, παραμέληση), άλλα τραυματικά συμβάντα, η δυσλειτουργική άσκηση του γονικού ρόλου, η ψυχική νόσος του γονέως, ως παραγόντων κινδύνου για την ανάπτυξη ψυχικών διαταραχών. Θεωρείται σημαντική η επίδραση σε συγκεκριμένες περιόδους της ανάπτυξης, ο τύπος της εμπειρίας καθώς και η σχέση δόσης επίδρασης, δηλαδή μεταξύ του αριθμού ή της βαρύτητας των αντίξων εμπειριών και των προβλημάτων ψυχικής υγείας στη μετέπειτα ζωή (π.χ. όσο πιο σοβαρή η κακομεταχείριση στην παιδική ηλικία τόσο εντονότερη η συσχέτιση με ψυχοπαθολογία αργότερα).

Οι αντιξοότητες της παιδικής ηλικίας μπορούν να διαμορφώσουν την ψυχική υγεία μέσω πρώιμων επιδράσεων σε επίπεδο νευροαναπτυξιακής και ψυχοκοινωνικής λειτουργικότητας, με αποτέλεσμα τη μεγάλη χρήση υπηρεσιών ψυχικής υγείας, κυρίως στην ενήλικη ζωή. Λόγω της μεγάλης κοινωνικής, οικονομικής, ατομικής και οικογενειακής επιβάρυνσης που συνοδεύουν τις ψυχικές διαταραχές και τη θεραπεία τους, οι προληπτικές παρεμβάσεις θεωρούνται προτιμότερες (Π.Ο.Υ., 1988). Ο καθορισμός παραγόντων κινδύνου (καθώς επίσης και παραγόντων προστασίας) είναι σημαντικός, μεταξύ άλλων, για τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αποτελεσματική έκβαση προγραμμάτων πρόληψης και προαγωγής υγείας/ψυχικής υγείας. Στη διάρκεια της εισήγησης θα γίνει παρουσίαση σχετικών επιδημιολογικών μελετών.

Γενικός Συζητητής: Αντώνης Μαΐλλης,

*Νευρολόγος-Ψυχίατρος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΚΠΑ,
Αναπληρωτής Διευθυντής ΕΠΙΨΥ*

Δυσλειτουργικές οικογένειες και επίπτωση στο παιδί (προσωπικότητα και μετέπειτα ζωή)

Περίληψη

Δυστυχώς, όπως παγκοσμίως έτσι και στην Ελλάδα, πολλά παιδιά μεγαλώνουν σε ένα περιβάλλον δυσλειτουργικό όπως συστηματικής κακοποίησης ή σοβαρής παραμέλησης. Πράξεις και καταστάσεις δυσλειτουργίας μπορεί να δημιουργήσουν ψυχολογικά και σωματικά προβλήματα στο παιδί θέτοντας ακόμη και την ζωή του σε κίνδυνο, (όπως σεξουαλική, σωματική κακοποίηση, παραμέληση των κυρίως αναγκών κ.α.)

Θα πρέπει να λαμβάνεται πάντα υπόψη η σοβαρότητα της κακοποίησης, το χρονικό διάστημα που πραγματοποιείται αυτή, και φυσικά η ψυχοσύνθεση του κάθε παιδιού. Οι κύριες συνέπειες για το παιδί μπορεί να είναι χαμηλή αυτοεκτίμηση, ανάπτυξη φόβων, ευερεθιστότητα, καθυστερημένη νοητική ανάπτυξη, δυσλειτουργίες στην μάθηση, επιθετική συμπεριφορά, χρόνιο άγχος, ελλιπή συναισθηματική νοημοσύνη, επιπροσθέτως και αυτοκτονική πρόθεση. Έρευνες που έχουν γίνει, επιβεβαιώνουν τις συνέπειες της κακοποίησης στην εγκεφαλική ανάπτυξη των παιδιών.

Οι έρευνες της νευροεπιστήμης στο χώρο των συναισθημάτων, δείχνουν ότι αρχίζουμε να μαθαίνουμε τις συναισθηματικές μας αποκρίσεις και αντιδράσεις στην πρώιμη παιδική ηλικία πριν ακόμη μιλήσουμε, η καταλάβουμε τη γλώσσα. Αυτές οι εκμαθήσεις επεκτείνονται στην ενήλικη ζωή με τη μορφή ασυνείδητων αποκρίσεων. Η κωδικοποίηση και καθιέρωση συγκινησιακών αποκρίσεων διενεργείται στο μεταιχμιακό σύστημα του εγκεφάλου. Π.χ. όταν το βρέφος έρχεται σε επαφή με ένα συγκινησιακά φορτισμένο ερέθισμα, (το οποίο καταγράφεται απλά σαν δυσφορία), η πληροφορία μεταβιβάζεται στιγμιαία και αυτόματα στις αμυγδαλές μέσω διαφόρων νευρωνικών οδών. (Βλ. Νευροβιολογία του Συναισθήματος). Αυτή η αίσθηση δυσφορίας δεν μπορεί να επεξεργαστεί από το βρέφος με αναλυτικό τρόπο, έτσι η λειτουργία των αμυγδαλών αποθηκεύει και διατηρεί την συγκινησιακή μνήμη, ώστε αυτή η αποθήκευση να είναι ολοκληρωτικά ασυνείδητη.

Οι έρευνες των τελευταίων ετών στην ψυχοσωματική έχουν αποδείξει ότι σχεδόν όλες οι σωματικές ασθένειες δημιουργούνται και συντηρούνται, από συναισθηματικά (συγκινησιακά) αίτια.

Γενικός Συζητητής: Αντώνης Μαΐλλης,

*Νευρολόγος-Ψυχίατρος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΚΓΠΑ,
Αναπληρωτής Διευθυντής ΕΠΙΨΥ*

«II. Προβλήματα σχολικής ηλικίας παιδιών, προκλήσεις της εφηβείας και προσεγγίσεις αντιμετώπισης τραυματικών εμπειριών»

1. Βασιλική Ρότσικα, *Επίκουρη Καθηγήτρια Κλινικής Ψυχολογίας, Ιατρική Σχολή ΕΚΠΑ*

Συσχέτιση της Ποιότητας Ζωής παιδιών σχολικής ηλικίας και των γονέων τους

Περίληψη

Εισαγωγή: Η υποκειμενική αντίληψη της Ποιότητας Ζωής είναι θεωρείται από την επιστημονική κοινότητα πολύ σημαντική τόσο σε άτομα που πάσχουν όσο και σε υγιή πληθυσμό.

Σκοπός των ερευνών που θα παρουσιαστούν είναι η διερεύνηση της Υποκειμενικής αντίληψης της Ποιότητας ζωής τόσο σε παιδιά τυπικής ανάπτυξης και στους γονείς τους όσο και σε παιδιά που παρουσιάζουν Μαθησιακές δυσκολίες και στους γονείς τους.

Μέθοδος: Το δείγμα αποτελείται από 186 παιδιά (ηλικίας 8-14 ετών) με Μαθησιακές δυσκολίες και 381 παιδιά (ίδιας ηλικίας) τυπικής ανάπτυξης και οι γονείς των δύο ομάδων.

Υλικό: Τα παιδιά συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο KINDL^R που έχει δύο εκδοχές: μία για τα παιδιά και μία για γονείς. Οι γονείς συμπλήρωσαν επιπλέον το ερωτηματολόγιο WHOQOL-BREF (World Health Organization Quality of life brief Questionnaire).

Αποτελέσματα: Οι προσωπικές και κοινωνικές σχέσεις των γονέων και η υποστήριξη του περιβάλλοντος ασκούν επίδραση στην Ποιότητα ζωής των παιδιών σχετικά με τις δικές τους κοινωνικές σχέσεις και την υποκειμενική αντίληψη της Ποιότητας Ζωής όπως την βιώνουν στα πλαίσια του οικογενειακού και του σχολικού περιβάλλοντος.

Διαπιστώθηκε διαφωνία μεταξύ γονέων και παιδιών σχετικά με κάποιους τομείς της Ποιότητας Ζωής όπως η σωματική και ψυχική υγεία, η αυτοεκτίμηση και η σχολική ζωή.

Συμπεράσματα: Η ταυτόχρονη διερεύνηση των απόψεων των παιδιών και των γονέων τους αναδεικνύει διαφορές στην εκτίμηση της Ποιότητας ζωής που πρέπει να ληφθούν υπόψιν σε προγράμματα βελτίωσης της Ποιότητα ζωής.

Γενικός Συζητητής: **Αντώνης Μαΐλλης,**

*Νευρολόγος-Ψυχίατρος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΚΠΑ,
Αναπληρωτής Διευθυντής ΕΠΙΨΥ*

**2. Α. Καλαντζή – Αζίζι, Ομότιμη Καθηγήτρια Κλινικής Ψυχολογίας ΕΚΠΑ,
Ινστιτούτο Έρευνας και Θεραπείας της Συμπεριφοράς**

Προσεγγίζοντας το τραύμα του πολέμου σε παιδιά και εφήβους

Περίληψη

Οι επιπτώσεις τραυματικών γεγονότων (π.χ. απώλεια προσφιλούς προσώπου, φυσικές καταστροφές, κακοποίηση κ.α.) επιφέρουν σοβαρές διαταραχές στην ψυχοσωματική ανάπτυξη παιδιών και εφήβων. Η εκδήλωση Μετατραυματικής Διαταραχής Άγχους (ΜΔΑ) θεωρείται ως η πιο σοβαρή (Barcas, 2004). Ενώ υπάρχει ήδη αξιολογη επιστημονικά τεκμηριωμένη έρευνα σχετικά με την αντιμετώπιση της ΜΔΑ σε παιδιά και εφήβους (Carr, 2004. Cohen, Mannarino & Deblinger, 2006. NICE, 2015 κ.α.) μόλις πρόσφατα άρχισαν να δημοσιεύονται εξειδικευμένες θεραπευτικές παρεμβάσεις για παιδιά/εφήβους πρόσφυγες (Pfister, 2015) όπως και να αναρτάται σχετικό συμβουλευτικό υλικό σε ιστοσελίδες (π.χ. Children and War).

Το τελευταίο διάστημα όμως ξεκίνησαν και πρωτοβουλίες πρωτογενούς παρέμβασης στην κρίση, οι οποίες απευθύνονται σε όλα τα παιδιά με εμπειρίες πολέμου. Το on-line εικονογραφημένο βιβλίο «Το παιδί και ο τρομακτικά μεγάλος πόλεμος» είναι ένα σχετικό προληπτικό πρόγραμμα. Απευθύνεται στους γονείς όλων των παιδιών που βρίσκονται κυρίως σε καταυλισμούς σύντομης διάρκειας. Την ευθύνη αυτής της ελληνικής προσαρμογής έχει το Ινστιτούτο Έρευνας και Θεραπείας της Συμπεριφοράς (www.ibrt.gr) και υλοποιείται από την Ομάδα Εθελοντών Νέας Μάκρης. Το όλο εγχείρημα (www.susannestein.de) δημιουργήθηκε σε στενή συνεργασία με τα εξωτερικά ιατρεία για πρόσφυγες του Πανεπιστημίου του Αμβούργου (www.uke.de) και το Ίδρυμα «Children for Tomorrow». Θα συζητηθούν θέματα εφαρμογής του Προγράμματος στην Ελλάδα, όπως και μια πρόταση επιπρόσθετης ομαδικής δραστηριότητας που αφορά την νευρομυϊκή χαλάρωση σε παιδιά και εφήβους με εμπειρία πολέμου (Καλαντζή – Αζίζι, υπό δημοσίευση).

Γενικός Συζητητής: Αντώνης Μαϊλλης,

*Νευρολόγος-Ψυχίατρος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΚΠΑ,
Αναπληρωτής Διευθυντής ΕΠΙΨΥ*

3. Α. Κοκκέβη, Ομότιμη Καθηγήτρια Ψυχολογίας ΕΚΠΑ, & ΕΠΙΨΥ

Συμπεριφορές κινδύνου στην εφηβεία

Περίληψη

Η εφηβεία είναι η κατεξοχήν περίοδος της εμφάνισης συμπεριφορών υψηλού κινδύνου, όπως η χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών, τα ατυχήματα, οι αυτοτραυματισμοί, η πρόωρη ή μη ασφαλής σεξουαλική συμπεριφορά, η παραπρωματικότητα, η κακή διατροφή, η ανεπαρκής φυσική άσκηση. Οι συμπεριφορές αυτές αποτελούν μείζονες απειλές για την ψυχική και σωματική υγεία των εφήβων, ενώ οι συνέπειές τους εκτείνονται και στην ενήλικη ζωή. Οι επιπτώσεις των συμπεριφορών αυτών επιβαρύνονται και από το γεγονός της τάσης συνύπαρξής τους στο ίδιο άτομο. Παράγοντες βιολογικοί, ψυχολογικοί, οικογενειακοί, κοινωνικοί, περιβαλλοντικοί αυξάνουν την ευαλωτότητα των νέων στις συμπεριφορές κινδύνου. Στην παρουσίαση αυτή δίνονται ερευνητικά στοιχεία για τη συχνότητα εμφάνισης και τη μορφή των συμπεριφορών κινδύνου στην εφηβεία καθώς και για τους παράγοντες που συνδέονται με αυτές και συζητούνται τα ευρήματα στο πλαίσιο των νεώτερων ερευνητικών δεδομένων για την ευαλωτότητα των εφήβων.

Γενικός Συζητητής: Αντώνης Μαΐλλης,

*Νευρολόγος-Ψυχίατρος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΚΠΑ,
Αναπληρωτής Διευθυντής ΕΠΙΨΥ*

**Αντώνης Μαΐλλης, Νευρολόγος-Ψυχίατρος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΕΚΠΑ,
Αναπληρωτής Διευθυντής ΕΠΙΨΥ**

**Γενική επισκόπηση του μεταβαλλομένου γεωφυσικού γεωπολιτισμικού
και κοινωνιο-οικονομικού περιβάλλοντος, στην ποιότητα ζωής, την υγεία
και τα αναπτυξιακά στάδια της συμπεριφοράς**

Περίληψη

Η χρονική περίοδος που τώρα ζούμε μας φέρνει αντιμέτωπους με πολλαπλές προκλήσεις στην υγεία, σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο. Αρκετές από αυτές μας ήταν ήδη γνωστές αλλά τα μέτρα, που πήραμε, εξακολουθούν να παραμένουν ανεπαρκή, ενώ νεώτερες απειλές εμφανίζονται στο προσκήνιο.

Το περιβάλλον αλλάζει. Οι ατμοσφαιρικοί ρύποι έχουν ήδη προκαλέσει φαινόμενα θερμοκηπίου στην επιφάνεια της γης. Οι ενεργειακές ανάγκες του πλανήτη εξακολουθούν να βασίζονται στην καύση γαιανθράκων. Το CO₂ έχει ήδη επικίνδυνα αυξηθεί στην ατμόσφαιρα. Η παρουσία του δεσμεύει τον Ζη χώμα. Τα φυτά γίνονται ολοένα και ενδεέστερα σε Ζη και τα ζώα που τρέφονται από αυτά, παράγουν περισσότερο λίπος και κρέας χαμηλότερης βιολογικής αξίας. Η επακόλουθη αύξηση της θερμοκρασίας στην επιφάνεια της γης, λιώνει τους αρκτικούς παγετώνες, ενώ η αυξημένη θερμοκρασία στην επιφάνεια της θάλασσας και στους υδροβιότοπους μειώνει την αναγεννητική ικανότητα των ψαριών, τα οποία επιπλέον υπεραλιεύονται. Αρκετά είδη απειλούνται με εξαφάνιση. Εκατομμύρια συνανθρώπων μας υποσιπίζονται.

Στις φυσικές καταστροφές προστίθενται οι αποψιλώσεις δασικών εκτάσεων για βιομηχανικού τύπου καλλιέργειες παραγωγής που στηρίζονται σε τεχνητά λιπάσματα και κατάχρηση τοξικών ζιζανιοκτόνων που τοξικώνουν το υπέδαφος καθώς και τον υδροφόρο ορίζοντα, που ολοένα στερεύει από την υπεράντληση. Οι οικονομικές υφέσεις, αποτέλεσμα ενός παγκόσμιου αλόγιστου υπερκαταναλωτισμού, της υπερκερδοφορίας του χρηματο-οικονομικού και τραπεζικού κατεστημένου, οι πολεμικές συρράξεις, η τρομοκρατία, με θύματα ανυποψίαστους συνανθρώπους μας, οι μετακινήσεις πληθυσμών με τις αφιλόξενες αντιξοότητες και τις εκατόμβες των θυμάτων της απελπισίας, συνιστούν μερικούς μόνο από τους γενεσιουργούς παράγοντες, που επηρεάζουν την υγεία και την ποιότητα ζωής της ανθρωπότητας, και της ομαλής αναπτυξιακής πορείας κάθε παιδιού από τη γέννησή του μέχρι την επίτευξη της αυτονομίας του με την ενηλικίωσή του, Για τους παράγοντες κινδύνου και τις απειλές της αναπτυξιακής πορείας των παιδιών μέχρι και την εφηβεία, έχουν αναφερθεί διεξοδικά οι εκλεκτοί συμμετέχοντες ομιλητές, αυτού του Συμποσίου, που τελεί υπό την αιγίδα του ΕΠΙΨΥ.